

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Kedves Kollégák, Barátok!

Amikor ma a bácskai születésű Szentmártoni Mihály munkásságáról és érdemeiről szólunk, nem csupán egy kiváló pszichológust méltatunk, hanem egy olyan tudóst, papot és lelki kísérőt, aki hidat épített pszichológia és teológia, tudomány és spiritualitás, emberi lélektan és keresztény antropológia között. Egy olyan személyiséget laudálunk, aki életművével generációk gondolkodását formálta – különösen a hivatásgondozás, a személyiségfejlődés és a lelki kísérés területén.

Szentmártoni Mihály a legteljesebb, tág értelemben vett lélek fogalomból indult ki Talán még sosem volt ennyire fontos hangsúlyozni, mint korunkban.

I. Életút és hivatás

Szentmártoni Mihály jezsuita szerzetesként a Jézus Társasága tagja. Hivatása kezdettől fogva kettős irányultságot mutatott: mély lelkipásztori érzékenységet és tudományos igényességet. Zágrábi és római tanulmányait követően a pszichológia tudományában mélyült el, majd a Pápai Gergely Egyetem pasztorálpszichológia tanszéke professzoraként vált nemzetközileg ismertté. Ez a római működés meghatározó jelentőségű volt: nem csupán magyar kontextusban alkotott, hanem az egyetemes Egyház horizontján. Tanított, kutatott, és mindenekelőtt formált: papnövendékeket, szerzeteseket, lelki vezetőket és világi szakembereket egyaránt. Büszkén mondhatom, engem is – és a jelen lévők közül többeket – tanított, élmény volt tanulni a jegyzetéből.

II. A pszichológus, aki nem redukálta az embert

Szentmártoni Mihály egyik legnagyobb érdeme, hogy pszichológiai munkájában soha nem esett a redukcionizmus hibájába. Nem szűkítette le az embert pusztán ösztönlényre, pszichodinamikai folyamatok összességére vagy viselkedési mintázatokra.

Miközben alaposan ismerte a modern pszichológia irányzatait – a pszichoanalízistől a humanisztikus pszichológián át a fejlődéslelektanig –, mindig ragaszkodott az ember transzcendens nyitottságához. Antropológiája integratív: biológiai, pszichológiai, társas és spirituális dimenzió egységében szemlélte a személyt. Soha nem tagadta meg a pszichológia gyökereit, ő még pontosan tudja, milyen is volt a pszichológia mint a filozófia szerves része.

Ez a szemlélet különösen fontos volt ez egy olyan korban, amikor a pszichológia egyes irányzatai hajlamosak voltak a vallásos tapasztalatot pusztán projekciónak vagy regressziónak tekinteni. Szentmártoni ezzel szemben megmutatta, hogy az érett vallásosság a személyiség integrált kibontakozásának egyik csúcspontja lehet.

Különösen is lényeges ez az integrált látásmód a mesterséges intelligencia korában, amikor egyre nehezebb, ezért egyre szükségesebb az ember és a gép közötti világos különbségtétel.

III. A pasztorálpszichológia úttörője

Kiemelkedő érdeme a pasztorálpszichológia területén végzett munkássága. A papi és szerzetesi hivatás pszichológiai megalapozása terén úttörő jelentőségű kutatásokat és képzési programokat dolgozott ki.

Alapvető felismerése volt, hogy a hivatás nem pusztán „lelki” kérdés, hanem mélyen érinti a személyiség struktúráját. A motivációk tisztázása, az affektív érettség, az identitás stabilitása és a kapcsolati kompetencia mind döntő tényezők a tartós elköteleződésben.

Ebben a megközelítésben megelőzte korát: olyan kérdésekről beszélt nyíltan és szakmailag megalapozottan, amelyekről az egyházi közegben korábban kevés szó esett. Munkája hozzájárult ahhoz, hogy a hivatásgondozásban a pszichológiai szűrés, a személyiségvizsgálat és a kísérés természetesebb és elfogadottabb gyakorlattá váljon.

IV. A lelki kísérés pszichológiai megalapozása

Szentmártoni Mihály különleges érzékenységgel közelített a lelki kísérés kérdéséhez. Nem választotta szét élesen a spirituális és pszichológiai dimenziót, de nem is mosta össze őket. Világosan látta:

- a kegyelem nem helyettesíti a pszichológiai érettséget,
- a pszichoterápia nem pótolja a lelki vezetést,
- de a kettő kölcsönösen gazdagíthatja egymást.

Ez a differenciált szemlélet óriási érdem. Segített elkerülni két végletet:

1. A spiritualizáló leegyszerűsítést („csak imádkozni kell”).
2. A pszichologizáló redukciót („minden lelki probléma pusztán pszichés zavar”).

A lelki kísérésben hangsúlyozta az érett kísérő személyiségét: önismeret, affektív stabilitás, empátia és reális önreflexió nélkül nem lehet hitelesen másokat vezetni.

V. Tudományos és pedagógiai érdemei

Szentmártoni Mihály professzorként generációkat nevelt. Nem csupán előadásokat tartott, hanem gondolkodásmódot adott át. Tudományos munkásságának főbb érdemei:

- A személyiségfejlődés valláslélektani értelmezése.
- A vallásos érettség kritériumainak kidolgozása.
- A hivatáspszichológia rendszerezése.
- A lelkipásztori pszichológia módszertani megalapozása.

Írásai – amelyek több nyelven is megjelentek – nem pusztán elméletiek. Szentmártoni Mihály professzor bibliográfiája 534 nyomtatásban megjelent címet tartalmaz. Ezek között van 20 könyv, sok tanulmány és ismeretterjesztő cikk. Több írása fordításban is megjelent: (magyarul, horvátul, angolul, spanyolul, portugálul, lengyelül, szlovákul, szlovénul, albánul, románul, koreai nyelven).

Mindig konkrét pasztorális tapasztalatból táplálkoztak. Tudományos precizitás és gyakorlati érzék ritka egysége jellemezte munkáját. Az elmúlt évtizedekben a világ számos országában tartott lelkigyakorlatokat, több római kollégium hívta gyóntatónak vagy lelkivezetőnek, köztük a Collegium Germanicum et Hungaricum és a Pápai Magyar Intézet is.

VI. Nemzetközi és hazai hatás

Tanítványai ma a világ számos országában szolgálnak papként, szerzetesként, pszichológusként, lelki vezetőként.

Magyarországon különösen jelentős a szerepe a lelkipásztori pszichológia elfogadtatásában és a papképzés pszichológiai megerősítésében. Hatása érezhető több hazai egyházi felsőoktatási intézményben, köztük a Pázmány Péter Katolikus Egyetem képzési szemléletében is.

Érdeme nem csupán az, hogy írt és tanított, hanem hogy mentalitást formált: segített az egyházi közegnek érettebben, realisabban és felelősebben tekinteni az emberi személyre.

VII. Személyes örökség

Végül nem feledkezhetünk meg személyes kisugárzásáról. Akik ismerik, gyakran emelik ki:

- intellektuális fegyelmet,
- világos gondolkodását,
- finom, az egészséges önértékelés talaján álló humorát,
- és mély emberségét.

Nemcsak tudós, hanem kísérő. Nemcsak tanár, hanem atyai jelenlét. Olyan személy, aki képes egyszerre szakmailag igényes és emberileg közeli maradni.

T

Tisztelt Hallgatóság!

Egy olyan korban, amikor az emberi személy gyakran fragmentálódik – identitásválságok, érzelmi instabilitás, spirituális bizonytalanság közepette –, a Szentmártoni Mihály által fémjelzett iskola különösen aktuális. Arra tanít bennünket, hogy az ember egység: test, lélek, psziché és szellem összetartozó valóság. Fontos tudományos érdeme az, hogy a modern tudomány eszközeivel is megmutatta: a hit és a pszichológiai érettség nem egymás riválisai, hanem egymás szövetségesei lehetnek. Méltatása tehát nem pusztán visszatekintés, hanem feladatkijelölés is: folytatni azt a párbeszédet, amelyet ő olyan bátor szakmai és lelki tisztánlátással kezdett meg.

Ezzel együtt talán van még valami, ami az előbbieknél is fontosabb: Szentmártoni Mihály, az ember: akitől nemcsak hitet, tudományt, de mindenekeelőtt emberséget tanulhattak és tanulhatnak az őt ismerő generációk, köztük mi is.

Köszönöm a figyelmüket.